SlovakAid GOOD IDEA SLOVAKIA
Европско движење Северна Македонија
European Movement North Macedonia
SFPA Slovak Foreign Policy Association

НАЦИОНАЛНА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЕВРОПСКАТА УНИЈА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА (НКЕУ-МК)

„ИНСТИТУЦИОНАЛНИТЕ КАПАЦИТЕТИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА: ЕВРОПСКИ ПЕРСПЕКТИВИ И НАЦИОНАЛНИТЕ ПРАКТИКИ“

3
БИЛТЕН

7-МА СЕСИЈА НА РАБОТНАТА ГРУПА 6

АНТИКОРУПЦИЈА

(ПОГЛАВЈЕ 5/18/32)

На седмата сесија на Работната група 6 (Антикорупција) во рамките на Националната конвенција за ЕУ, клучните чинители и меѓународни експерти дебатираа за иднината на борбата против корупцијата во Македонија. Сесијата, отворена од националниот координатор проф. Милева Ѓуровска, беше позиционирана како дел од поширокиот дијалог поддржан од меѓународни партнери, со посебен акцент на темите од Кластерот 1 – „Фундаментални вредности". Иако земјата бележи напредок — со целосно имплементирани 17 од 24 препораки на ГРЕКО, што е релативно висок степен на усогласеност во споредба со другите држави кандидати — пораката од сите учесници беше јасна: законите се само почеток, а вистинскиот успех се мери низ искуството на граѓаните. Како што истакна проф. Ѓуровска, граѓаните реформите не ги мерат според формалните документи, туку според квалитетот на јавните услуги и нивното секојдневие. Во таа насока, директорот на Управата за финансиска полиција, Слободан Ивановски, апелираше до јавноста, медиумите и граѓанскиот сектор за зголемен притисок врз институциите, нагласувајќи дека тоа е неопходно за обезбедување неселективно постапување и за надминување на долготрајната перцепција на неказнивост која, според него, е сериозно нарушена и создава циклус на пасивност.

Клучни поенти од сесијата:

- Фокус на „крупните риби": Управата за финансиска полиција го менува курсот кон сложени истраги за висока корупција, со рекордна причинета штета од 3,3 милијарди денари во тековните предмети.

- Дигитализацијата како штит: По примерот на италијанскиот модел (ANAC), Македонија цели кон целосна дигитализација до 2027 година, што ќе овозможи откривање корупција во реално време.

- Интегритет во судството и општините: ДКСК и ОБСЕ работат на нови стратегии и етички кодекси, со цел институциите сами да го преземат „возачкото седиште" во реформите.

- Горчливата реалност: И покрај подобрата легислатива, податоците од декември 2025 година покажуваат дека дури 36% од граѓаните сè уште се соочуваат со барања за мито.

Заклучок: Борбата против корупцијата не е само техничко усогласување со Брисел, туку битка за враќање на довербата во правната држава. Суштинскиот напредок ќе дојде кога пријавувањето корупција ќе престане да биде личен ризик, а ќе стане граѓанска должност.

Милева ЃУРОВСКА

национален координатор на НКЕУ-МК, професор на Филозофски факултет, Скопје, претседателка на Европско движење;

Професорката Милева Ѓуровска ја отвори сесијата со поздрав до присутните и нагласување на значењето на дебатата, истакнувајќи дека темите што се отвораат бараат сериозна и аргументирана дискусија. Таа упати благодарност до учесниците и ги најави говорниците, вклучително и претставници од институциите и меѓународни експерти, подвлекувајќи ја важноста од вклучување на различни перспективи во процесот на креирање јавни политики.

Во своето воведно излагање, таа ја позиционираше седмата сесија на Работната група 6 – Антикорупција како дел од поширокиот процес на Националната конвенција за Европската Унија, потенцирајќи дека станува збор за континуиран циклус на дијалог поддржан од меѓународни партнери. Посебен акцент стави на темите поврзани со Кластерот 1 – „Фундаментални вредности“, конкретно јавните набавки, статистиката и финансиската контрола, како области клучни за воспоставување функционален систем на владеење на правото.

Ѓуровска се осврна на досегашната работа на Конвенцијата, истакнувајќи дека акумулираниот број на сесии и експертски придонеси претставува значаен интелектуален и политички капитал. Таа нагласи дека ваквиот меѓусекторски пристап е суштински за градење одржливи институции, особено во контекст на усогласување со европските стандарди во областите на правосудството, основните права и безбедноста.

Во однос на перцепциите за владеењето на правото, професорката укажа дека, иако јавниот дискурс е доминиран од критика, постојат индикатори за реален напредок. Таа повика на поурамнотежен пристап кој ќе ги препознае и позитивните резултати, повикувајќи се на конкретни меѓународни оценки, како што се препораките на ГРЕКО, каде земјата покажува релативно висок степен на усогласеност во споредба со други држави кандидати.

Сепак, таа јасно подвлече дека усвојувањето на законодавството не смее да се третира како крајна цел, туку како почетна фаза од реформскиот процес. Според неа, вистинската мерка за успехот на реформите е нивната практична имплементација и ефектот што го имаат врз секојдневниот живот на граѓаните, кои реформите ги оценуваат преку квалитетот на јавните услуги, а не преку формалните документи.

На крајот од обраќањето, Ѓуровска ја истакна важноста од градење нова правна архитектура, која ќе биде усогласена со европските вредности, но и прилагодена на националниот контекст.

Таа изрази уверување дека дискусијата ќе резултира со конкретни препораки за унапредување на антикорупциските политики и го најави понатамошниот тек на сесијата, нагласувајќи ја потребата од институционален и граѓански баланс во процесот.

„Граѓаните не ги мерат реформите според законите што ги носиме, туку според тоа како тие се чувствуваат во нивното секојдневие.“

Слободан ИВАНОВСКИ

директор на Управата за финансиска полиција

Слободан Ивановски, директор на Управата за финансиска полиција, го започна своето излагање со благодарност за укажаната доверба и со прифаќање на улогата копретседавач, нагласувајќи дека ја гледа оваа позиција како можност за продлабочување на реформските процеси и поефикасно институционално дејствување во борбата против корупцијата.

Во концептуална рамка, Ивановски се наврати на класичната дефиниција на корупцијата, повикувајќи се на Макијавели, кој ја опишува како „морална болест на општеството“. Според него, корупцијата не претставува само правен, туку и структурен и вредносен проблем, кој постепено ја еродира државата и ги поткопува институционалните капацитети, особено кога останува несанкционирана.

Тој упати јасен апел до јавноста, медиумите и граѓанскиот сектор за зголемен притисок врз институциите, нагласувајќи дека таквиот притисок е неопходен за обезбедување неселективно постапување. Притоа истакна дека Управата веќе постапува против актуелни функционери, што, според него, претставува клучен сигнал дека институциите почнуваат да функционираат и да воспоставуваат одговорност.

Централно место во неговото излагање заземе прашањето за довербата на граѓаните, која, според него, е сериозно нарушена поради долготрајна перцепција на неказнивост. Ивановски укажа дека граѓаните често се воздржуваат од пријавување корупција поради страв од реперкусии, што создава циклус на пасивност и институционална неефикасност.

Во таа насока, тој потенцираше дека борбата против корупцијата бара не само правни, туку и психолошки и културни промени, при што службените лица мора да развијат одговорност кон законот, а не страв од влијателни поединци. Овој аспект го оцени како еден од клучните структурни предизвици во македонскиот институционален контекст.

Ивановски отворено говореше и за постоењето на системска корупција во минатото, која често се потпирала на правни празнини и недоволна доказна основа, што го отежнувало процесуирањето. Според него, надминувањето на овие слабости бара унапредување на законската рамка и поефикасни механизми за прибирање докази.

Посебен акцент стави на случајот „Ласкарци“, кој го посочи како пример што ја нагласува цената на институционалната неактивност. Во овој контекст, тој укажа дека службениците често се соочуваат со притисоци од локални моќници, што дополнително го поткопува владеењето на правото.

Во делот на јавните набавки, Ивановски нагласи дека тие остануваат високоризичен сектор за корупција, особено во фазата на реализација, каде што доказите се најтешко достапни. Тој подвлече дека навременото документирање преку предистражни мерки е клучно за успешно процесуирање на овие случаи.

Говорејќи за институционалната координација, тој ја истакна улогата на Јавното обвинителство како „dominant litis“ во истражните постапки, нагласувајќи дека ефективната борба против корупцијата бара синхронизирано дејствување на сите релевантни институции.

Значаен дел од излагањето беше посветен на финансиските истраги, кои, според Ивановски, мора да се третираат како рамноправни со криминалистичките истраги. Тој нагласи дека следењето на паричните текови и конфискацијата на нелегално стекнатиот имот се суштински за вистинско санкционирање на корупцијата.

Како индикатор за институционален напредок, Ивановски ги презентираше резултатите на Управата за 2025 година, со значително зголемување на бројот на финансиски истраги и откриената штета на буџетот. Тој потенцираше дека новиот пристап се фокусира на крупни случаи со висока финансиска тежина, наместо на помали прекршоци, со цел да се постигне поголем системски ефект.

Неговото излагање беше заокружено со пораката дека мерливите резултати, особено во процесуирањето на влијателни актери и враќањето на незаконски стекнатите средства, се клучни за враќање на довербата и за демонстрирање дека неказнивоста повеќе не е опција.

„Помалку е важно колкава ќе биде казната, ако не ги вратиме парите на граѓаните – токму таму се мери вистинската борба против корупцијата.“

Лука ФОРТЕЛЕОНИ

член на бордот на
Италијанскиот национален
орган за борба против
корупцијата

Лука Фортелеони, член на бордот на Италијанското национално антикорупциско тело, изрази на благодарност за поканата, истакнувајќи дека соработката со земјите од Западен Балкан претставува стратешки приоритет за Италија и за Европската Унија. Тој нагласи дека ваквите форуми се клучни за размена на искуства и за зајакнување на регионалните антикорупциски капацитети.

Фортелеони посочи дека Италија, преку својата антикорупциска институција АНАК, активно учествува во бројни меѓународни иницијативи, вклучително и ЕУ твининг-проекти, преку кои се споделуваат експертиза и добри практики со земјите партнери. Во тој контекст, ја истакна и тековната соработка со Северна Македонија како дел од поширокиот напор за усогласување со европските стандарди.

Централна теза во неговото излагање беше дека превенцијата на корупцијата, заедно со транспарентноста и интегритетот, претставува фундаментален столб на демократските системи. Според него, овие елементи не само што го ограничуваат коруптивното однесување, туку директно придонесуваат за зголемување на јавната доверба во институциите.

Тој го претстави италијанскиот антикорупциски систем како резултат на долгорочен реформски процес, кој во изминатите 15 години ја трансформирал Италија од земја со значајни предизвици во оваа област во пример за иновативни политики и практики. Овој процес, според него, овозможил развој на специфичен „АНАК модел“ кој денес е препознаен и на меѓународно ниво.

Во институционална смисла, Фортелеони објасни дека мисијата на АНАК е фокусирана на превенција на корупцијата преку системски пристап, кој опфаќа транспарентност во јавната администрација, надзор врз јавните набавки и регулаторно насочување на однесувањето на јавните службеници. Овој мултидимензионален пристап овозможува рано идентификување и ограничување на ризиците.

Тој дополнително нагласи дека италијанскиот модел е цврсто вграден во меѓународните стандарди и обврски, особено во рамките на Обединетите нации, Советот на Европа и ОЕЦД. Во таа насока, мултилатералната соработка ја оцени како клучен инструмент за унапредување на националните антикорупциски политики.

Фортелеони се осврна и на законодавната рамка, истакнувајќи дека клучниот пресврт во Италија се случил со донесувањето на антикорупцискиот закон во 2012 година, кој воспоставил кохерентен и стратификуван систем за превенција.

Во оперативна смисла, тој ги потенцираше овластувањата на АНАК, кои вклучуваат изработка и надзор на националниот антикорупциски план, анализа на ризици, следење на имплементацијата и инспекциски надзор. Дополнително, институцијата има капацитет да иницира истраги и да бара корективни мерки во случаи на прекршување на правилата.

Посебен акцент беше ставен на секторот на јавните набавки, кој Фортелеони го идентификуваше како најризичен за корупција. Тој го претстави италијанскиот систем за дигитализирано следење на јавните договори, кој содржи обемна база на податоци и овозможува континуиран надзор врз процедурите и нивната транспарентност.

Во завршницата, Фортелеони истакна дека дигитализацијата и системската регулација се клучни алатки за превенција, особено во контекст на комплексните процеси како што се јавните набавки. Тој подвлече дека ефективниот антикорупциски систем мора да комбинира правни, технички и институционални механизми.

Го заврши своето обраќање со благодарност до организаторите и учесниците, изразувајќи поддршка за понатамошната работа на Конвенцијата и потенцирајќи ја важноста од континуирана меѓународна соработка во оваа област.

„Превенцијата, транспарентноста и интегритетот не се само политики – тие се предуслов за доверба и функционална демократија.“

Адем ЧУЧУЉ

претседател на државната комисија за спречување на корупција (ДКСК)

Претседателот на Државната комисија за спречување на корупција Адем Чучуљ, започна со осврт на сопствената институционална позиција, истакнувајќи дека по претходното учество во друга функција, сега ја презема улогата претседател во период кога Комисијата се соочува со сериозни кадровски и организациски предизвици.

Тој нагласи дека недокомплетираноста на составот на Комисијата претставува клучен ограничувачки фактор за нејзината ефикасност, при што изрази очекување дека Собранието во најкраток рок ќе го обнови процесот за избор на членови со соодветен интегритет. Во тој контекст, подвлече дека институционалниот интегритет е предуслов за кредибилно дејствување во борбата против корупцијата.

Чучуљ посочи дека изминатиот период Комисијата функционирала во услови на институционална нестабилност, што ја пренасочувало нејзината работа кон реактивни активности, особено одговарање на јавни и медиумски прашања, наместо кон системски превентивни политики.

Сепак, паралелно биле реализирани клучни аналитички и стратешки активности.

Во фокусот на неговото излагање беше евалуацијата на постојната Национална стратегија за спречување и борба против корупција, за која истакна дека, иако била методолошки квалитетно подготвена, нејзината имплементација била значително ограничена. Според податоците што ги презентираше, степенот на реализација на мерките останал на ниско ниво.

Тој прецизираше дека во 2024 година биле реализирани само 18% од предвидените активности, додека вкупната реализација за првите четири години изнесувала околу 31%, што укажува на сериозни структурни слабости во спроведувањето на реформите. Анализата на Комисијата идентификувала повеќе фактори, меѓу кои институционална нестабилност, чести кадровски промени, ограничени буџетски ресурси и несоодветно дизајнирани мерки.

Во одговор на овие слабости, Чучуљ го претстави пристапот кон изработка на новата петгодишна стратегија, која за првпат ќе вклучува јасна фискална рамка. Овој елемент, според него, е клучен за обезбедување реална имплементација, бидејќи ќе овозможи интеграција на антикорупциските мерки во буџетското планирање на институциите.

Тој објасни дека новата стратегија ќе биде пофокусирана и поконзистентна, со редуциран број приоритетни области. Во таа насока, беа идентификувани две хоризонтални области – јавните набавки и надзорот над спроведувањето на законите – како и пет клучни сектори: правосудство, здравство, урбанизам, транспорт и инфраструктура, и животна средина и енергетика.

Чучуљ нагласи дека процесот на подготовка бил инклузивен, со учество на институции, експерти, граѓански организации и меѓународни партнери, што овозможило подобро мапирање на ризиците и формулирање на применливи мерки. Дополнително, за секој сектор биле ангажирани експерти со цел да се обезбеди квалитетна аналитичка основа.

Покрај стратегијата, тој го истакна унапредувањето на системот на интегритет како клучен превентивен инструмент. Во таа насока, информираше дека веќе се имплементираат политики на интегритет во судството, со очекување дека тие ќе бидат целосно прифатени од релевантните институции и ќе преминат во фаза на практична примена.

Во завршниот дел, Чучуљ се осврна на дигитализацијата како неопходен услов за ефикасна превенција, особено во делот на следење на имотната состојба и интересите на службените лица. Тој предупреди дека недостигот на буџетски средства ја ограничува одржливоста на овие системи, поради што институцијата во голема мера зависи од меѓународна поддршка.

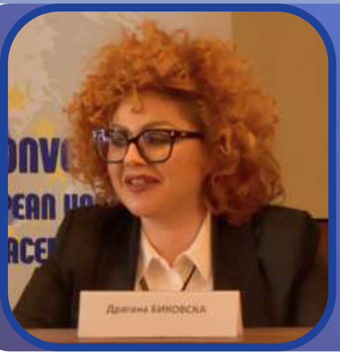

Драгана БИКОВСКА

претседател на Национална комисија за финансиски истраги и конфискација на имот, Советник на заменикот на претседателот на Владата, задолжен за политики на добро владеење

Драгана Биковска, нагласи дека антикорупцијата е суштински елемент на владеењето на правото и на процесот на европска интеграција, подвлекувајќи дека без силни и функционални институции не може да се постигне одржлив напредок во оваа област.

Таа го истакна значењето на јакнењето на институционалните капацитети, нагласувајќи дека тие опфаќаат човечки, технички и организациски ресурси, и се директно поврзани со исполнувањето на обврските од пристапниот процес кон Европската Унија, особено во рамките на поглавјата што се однесуваат на правосудството, јавните набавки и финансиската контрола.

Биковска ја претстави улогата на Националната комисија и Националниот совет како клучни механизми за координација и следење на имплементацијата на стратегијата за финансиски истраги и конфискација на имот, нагласувајќи дека за првпат се воспоставува структуриран двонивоен систем – стратешки и оперативен – кој овозможува поефикасно управување со овој процес.

Во суштинска смисла, таа ја дефинираше борбата против корупцијата и организираниот криминал како способност на државата да го идентификува, замрзне и конфискува криминалниот профит. Според неа, токму конфискацијата претставува најсилниот инструмент за демонтирање на економската моќ на криминалните структури и за заштита на пазарниот интегритет.

Таа потенцираше дека финансиските истраги не се само правна алатка, туку и економски механизам, кој има директно влијание врз стабилноста на економијата и довербата во институциите. Во таа насока, стратегијата за периодот 2025–2028 година има за цел да воспостави координиран, мерлив и ефикасен систем за управување со нелегално стекнат имот.

Биковска нагласи дека новата институционална архитектура овозможува премин од фрагментиран кон интегриран модел на функционирање, каде институциите работат синхронизирано, со јасно дефинирани индикатори за успех и механизми за размена на информации. Овој пристап, според неа, ја засилува оперативната ефикасност на системот.

Во делот на имплементацијата, таа информираше дека веќе се реализираат конкретни активности од акцискиот план, вклучително и јакнење на капацитетите на Агенцијата за управување со одземен имот преку нови вработувања, што претставува важен чекор кон институционална одржливост.

Таа истакна дека меѓународната соработка игра значајна улога, особено преку поддршката од организации како UNODC, кои обезбедуваат практични алатки за управување и поврат на имот. Дополнително, ја нагласи важноста на Канцеларијата за поврат на имот како механизам за прекугранична размена на информации.

Биковска се осврна и на резултатите од првиот извештај за имплементација, кој покажува умерен напредок, но и јасни слабости, особено во однос на недостигот на специјализирани кадри, ограничената дигитална поврзаност и недоволно развиениот статистички систем.

Во тој контекст, таа подвлече дека воспоставувањето кредибилен статистички систем е приоритет, бидејќи само преку систематско следење на целиот процес – од истрага до конфискација – може да се обезбеди реална евалуација на ефектите од антикорупциските политики.

На крајот, Биковска ги истакна приоритетите за наредниот период, вклучително јакнење на човечките ресурси, дигитализација, специјализирани обуки и зголемена транспарентност, нагласувајќи дека вистинскиот успех ќе се мери преку видливи и мер-ливи резултати во пракса.

„Ефикасноста на борбата против корупцијата се мери не со бројот на случаи, туку со способноста да се одземе криминалниот профит и да се врати кај граѓаните.“

Русудан ТАБАТАДЅЕ

раководителка на Одделот за владеење на правото и човекови права, Мисија на ОБСЕ, Скопје;

Русудан Табатадзе, раководителка на Одделот за владеење на правото и човекови права во Мисијата на ОБСЕ во Скопје, го започна своето обраќање со нагласување на значењето на експертската дебата, истакнувајќи дека присутните претставуваат заедница на практичари со длабоко познавање на антикорупциските процеси. Таа посочи дека наместо теоретски осврт, ќе се фокусира на конкретниот придонес на ОБСЕ во оваа област.

Табатадзе нагласи дека превенцијата на корупцијата претставува еден од приоритетите на ОБСЕ, кој е вграден во организациските стратегии и усогласен со обврските кон Европската Унија и другите меѓународни рамки. Во таа насока, таа информираше дека поддршката за Северна Македонија е дел од тригодишна стратегија за периодот 2025–2027 година.

Како клучна основа за интервенциите на ОБСЕ, таа ги посочи претходните проценки, особено анализата за корупција во судството од 2023 година, која идентификувала потреба од зајакнување на механизмите за детекција и управување со ризици. Во одговор на овие наоди, ОБСЕ активно придонесува во развојот на системи за интегритет во судството.

Таа истакна дека политиките за интегритет во судството веќе се усвоени од главните судски институции и дека се очекува нивна целосна имплементација на национално ниво. Во наредниот период, фокусот ќе биде ставен на практичната примена и следење на овие политики во соработка со надлежните институции.

Во законодавниот домен, Табатадзе информираше за тековната поддршка на ОБСЕ во развојот на Етички кодекс за Собранието, усогласен со меѓународните стандарди, кој има за цел да го зајакне интегритетот и отчетноста на пратениците.

Таа се осврна и на активностите во областа на изборниот интегритет, каде ОБСЕ соработува со релевантни институции за унапредување на надзорот и транспарентноста на изборните процеси. Дополнително, беше нагласена поддршката за реформите во јавната администрација, особено во воведување систем на вработување базиран на заслуги.

Во делот на локалното ниво, Табатадзе истакна дека ОБСЕ работела со околу 80 општини на развој и имплементација на политики за интегритет, при што првичните резултати укажуваат на позитивно влијание врз административните практики.

Таа подвлече дека координацијата меѓу институциите е суштинска, особено во кривичната правда, каде ОБСЕ поддржува заеднички обуки за обвинители, истражители и други актери, со цел да се зајакне практичната соработка и ефикасноста на истрагите.

Во заклучок, Табатадзе нагласи дека и покрај значењето на правната рамка, клучен фактор за успех останува имплементацијата, која зависи од политичката волја, независноста на судството и обезбедувањето соодветни финансиски ресурси за институциите. „Правната рамка е основа, но вистинската борба против корупцијата започнува со нејзината доследна и независна имплементација.“

Драган ТЕВДОВСКИ

експерт на НКЕУ-МК, професор на Економскиот факултет – УКИМ, Скопје

Драган Тевдовски ја отвори својата дискусија со критичка, но конструктивна перспектива, нагласувајќи дека и покрај децениските напори и бројните антикорупциски мерки, перцепцијата и искуството со корупцијата остануваат високи. Тој истакна дека е потребен „out of the box“ пристап, односно преиспитување на основните претпоставки врз кои се градат политиките, наместо само акумулација на нови мерки без јасна стратешка насока.

Во обид да ја објасни суштината на корупцијата како феномен поврзан со злоупотреба на моќ, се осврна на Stanford prison experiment, спроведен од Филип Зимбардо. Овој експеримент покажува дека дури и поединци без претходни девијантни склоности, кога се поставени во позиции на моќ, можат да развијат авторитарно и злоупотребувачко однесување. Според Тевдовски, ова има директна импликација за јавниот сектор и потребата од институционален дизајн кој ќе го минимизира ризикот од такви девијации.

Тој ја истакна и важноста на селекцијата и „бајасот“ во институциите, укажувајќи на подоцнежни истражувања кои покажуваат дека дури и начинот на кој се формулираат огласите за работа може да влијае врз тоа какви профили на кандидати се привлекуваат. Клучното прашање, според него, е како да се создаде систем кој природно ќе привлекува и задржува интегритетни поединци.

Во тој контекст, Тевдовски предложи неколку порадикални, но системски мерки. Меѓу нив е целосна дигитализација и автоматизација на пријавувањето на имотната состојба на функционерите, наместо самопријавување, како и значително ограничување или елиминација на готовинските трансакции, со цел да се обезбеди трага за секое финансиско движење.

Дополнително, тој се залагаше за зголемена транспарентност преку јавно објавување на даночните пријави, аргументирајќи дека лицата кои легално ги стекнуваат своите приходи немаат причина да се спротивставаат на ваква мерка. Ова, според него, би придонело кон нормализација на отчетноста и би го намалило просторот за злоупотреби.

Еден од најконтроверзните, но економски аргументирани ставови што ги изнесе беше потребата од значително зголемување на платите во јавниот сектор. Тој потенцираше дека ниските плати создаваат негативен селекциски ефект, односно привлекуваат поединци кои се подготвени да ја компензираат разликата преку коруптивни практики, наместо да мотивираат квалитетни и интегритетни кадри.

Тевдовски ја проблематизираше и доминантната јавна нарација дека корупцијата е исклучиво проблем на јавниот сектор. Тој нагласи дека секоја корупција подразбира и активна страна која нуди поткуп, што ја отвора потребата за системско адресирање и на приватниот сектор како генератор на коруптивни односи. Во таа насока, предложи развој на алатки за целосна транспарентност на финансиските односи меѓу државата и приватните компании, вклучително и можност за лесно пребарување на сите субјекти кои добиваат јавни средства. Дополнително, предложи креирање индикатори за мерење на степенот на поврзаност на компаниите со државата, како потенцијален ризик-фактор за корупција.

ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
NATIONAL CONVENTION

НАЦИОНАЛНА КОНВЕНЦИЈА
ЗА ЕВРОПСКАТА УНИЈА
ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
www.europeanmovement.org.mk

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Дебатата по првиот панел:

Дебатата по првиот панел отвори широк спектар на прашања поврзани со борбата против корупцијата, функционирањето на институциите и пошироките општествени и вредносни фактори кои влијаат врз неа.
Во воведниот дел од дискусијата се нагласи значењето на финансиските истраги и конфискацијата на нелегално стекнат имот како клучни алатки за намалување на профитабилноста на криминалот. Беше истакнато дека, иако постојат законски рамки, стратегии и институционални механизми, предизвикот останува во нивната практична примена. Се предложи и воспоставување на меѓуинституционална тркалезна маса со цел развој на обуки кои ќе ја поврзат теоријата со практичните вештини во финансиските истраги.
Во таа насока се нагласи дека без ефикасна конфискација на имот, криминалот останува економски исплатлив. Учесниците укажаа дека следењето на криминалните текови на пари е сложен процес, особено поради нивното слоевито трансформирање преку компании, финансиски трансакции и меѓународни канали.
Институционалните претставници посочија дека постои напредок во координацијата меѓу полицијата, царината, финансиската полиција и јавното обвинителство, како и зголемен фокус на вредноста на конфискуваната имотна корист. Сепак, беше нагласено дека финансиските истраги остануваат високо комплексни и бараат континуирано јакнење на капацитетите.

Посебен дел од дебатата се однесуваше на внатрешните контролни механизми и институционалниот интегритет. Беше истакната улогата на внатрешната финансиска контрола како превентивен механизам во рамки на институциите, паралелно со надворешните контролни и истражни органи. Се нагласи дека превенцијата на корупција мора да функционира како систем, а не да се потпира само на поединци.
Понатаму се отвори прашањето за јавната администрација, особено во однос на платите, мерит-системот и атрактивноста на јавниот сектор. Едно гледиште истакна дека ниските плати и недостигот на кариерен напредок ја зголемуваат ранливоста на корупција и го намалуваат квалитетот на кадарот. Друг пристап посочи дека проблемот не е само во големината на администрацијата, туку во нејзината неефикасност, дуплирање на институции и политизација.

Во оваа рамка беше нагласено дека јавниот сектор станува сè помалку атрактивен за квалитетни кадри, што создава сериозни предизвици за спроведување на реформи и европска интеграција.
Дел од дискусијата се фокусираше и на вредносниот систем во општеството. Беше истакнато дека корупцијата не е само институционален, туку и културен и општествен феномен, поврзан со начинот на кој се перципира успехот, богатството и законитоста. Се дискутираше за тоа како општествените норми понекогаш ја нормализираат нелегалната добивка и влијаат врз однесувањето на поединците.
Во исто време, имаше различни ставови околу улогата на граѓаните во корупцијата. Еден став нагласи дека корупцијата е двонасочен процес кој вклучува и институции и општествени актери, додека друг став потенцираше дека силни и професионални институции би ја намалиле потребата и можноста за учество на граѓаните во коруптивни практики.

Кон крајот на дискусијата, беше нагласено дека борбата против корупцијата бара доследна примена на законот без разлика дали се работи за поранешни или актуелни функционери, како и јакнење на институционалната независност и интегритет. Се заклучи дека долгорочниот напредок зависи од комбинација на професионална и добро платена администрација, ефективни институции, координирано постапување и поширока промена на општествените вредности, почнувајќи од најрана возраст.

Билјана ИВАНОВСКА

поранешна претседателка на Државната комисија за спречување на корупција (ДКСК)

Билјана Ивановска го започна своето излагање со силна нормативна рамка, повикувајќи се на ставот на Ригоберта Менчу дека без ставање крај на неказнивоста, сите антикорупциски напори остануваат неефикасни. Таа ја постави тезата дека институционалниот интегритет е фундаментален предуслов за функционални институции, а неговото отсуство, заедно со политичкото влијание и нетранспарентноста, директно ја потхранува корупцијата.

Ивановска го дефинираше интегритетот како дејствување во согласност со моралните норми и јавниот интерес, нагласувајќи дека тој е нераздвоив од етиката како „морален компас“ на институциите. Според неа, интегритетот не е апстрактна вредност, туку практична категорија што се манифестира преку законитост, непристрасност, одговорност и транспарентност во секојдневното работење на јавната администрација.

Централното прашање што го отвори беше кадровската структура во јавниот сектор – дали „вистинските луѓе“ се на „вистинските позиции“ и кому тие реално одговараат: на институцијата или на партиските структури. Нејзиниот одговор имплицитно укажа на системски проблем на политизација, кој ја поткопува професионалноста и независноста на администрацијата.

Во осврт на работата на ДКСК, таа посочи дека во националната антикорупциска стратегија биле вклучени над 160 мерки, но реализацијата останала на околу 30%, што укажува на сериозен јаз меѓу планирањето и имплементацијата. Дополнително, Комисијата иницирала над 60 постапки за утврдување одговорност кај функционери и исто толку иницијативи до Јавното обвинителство, како и анализа на злоупотребата на дискреционите овластувања со конкретни препораки.

Таа го истакна и системот за следење на политики на интегритет, кој бил прифатен од над 100 институции, општини и правосудни органи, оценувајќи го како позитивен инструмент, но со потенцијал за понатамошно унапредување преку посилни индикатори за мерење на ефективноста.

Во однос на законските реформи во јавната администрација, Ивановска призна дека тие поставуваат основа за професионализација и транспарентност, но предупреди на значајни преостанати ризици. Посебно го издвои процесот на селекција, каде и покрај дигитализацијата и формалните процедури, интервјуто – како клучна фаза – останува недоволно контролирано и подложно на субјективни влијанија.

Како илустрација на системските слабости, таа опиша конкретен случај на корупција во Агенцијата за администрација, каде организирана група манипулирала со испитите за вработување во јавниот сектор, овозможувајќи неквалификувани кандидати да добијат работни места преку поткуп. И покрај сериозноста на делото, санкциите биле релативно благи, што повторно го отвора прашањето на неказнивоста.

Ивановска посочи дека проблемот не е партиски, туку системски – интересите ги надминуваат политичките разлики и создаваат континуитет на коруптивни практики. Таа го истакна и недонесувањето на закон за висока раководна структура како индикатор за отсуство на политичка волја за вистинска деполитизација.

Преку анализа на податоци, таа аргументираше дека јавниот сектор е преоптоварен со вработени, но истовремено неефикасен, што го поврза со клиентелизмот, непотизмот и злоупотребата на привремени вработувања. Особено критична беше кон користењето на агенции за привремени вработувања и договори на дело како механизми за заобиколување на законските процедури и воведување партиски кадри.

Во заклучок, Ивановска нагласи дека ниската доверба на граѓаните е директна последица на нискиот институционален интегритет. Таа предложи конкретни мерки: ограничување на привремените вработувања, зголемена транспарентност, јасни критериуми за избор на раководни кадри, намалување на дискреционите овластувања и целосна дигитализација на процесите. Дополнително, ја потенцираше важноста на етичкото образование од најрана возраст како долгорочна инвестиција во општество отпорно на корупција.

Владимир МИЛОШЕВСКИ

Обвинител, Вишото јавно обвинителство Скопје

Владимир Милошевски, обвинител [illegible] обвинителство Скопје, го посочи значењето на неказнивоста како еден од клучните фактори што ја поткопуваат борбата против корупцијата. Тој се повика на ставот дека кога општеството се навикнува на неказнивост, антикорупциските напори ја губат својата ефикасност и смисла.

Тој понатаму ја постави институционалната перспектива како централна рамка на своето излагање, истакнувајќи дека силни институции не можат да постојат без институционален интегритет. Според него, отсуството на интегритет, заедно со политичко влијание, нетранспарентност и неказнивост, претставува клучен двигател на коруптивните практики.

Милошевски детално го објасни концептот на интегритет, дефинирајќи го како доследно дејствување во согласност со моралните норми, законите и јавниот интерес. Тој го поврза интегритетот со етиката како морален компас без кој не може да функционира ниту едно здраво институционално општество.

Во неговото излагање беше нагласено дека етичкото и интегритетно однесување подразбира законитост, независност, непристрасност, одговорност и транспарентност. Овие принципи, според него, се основа за заштита на угледот на институциите и зајакнување на довербата кај граѓаните.

Тој постави суштинско прашање за тоа дали институциите се управувани од вистински луѓе на вистински позиции и пред сè кому тие лица одговараат – на институциите или на политичките структури. Ова прашање го користеше како вовед во анализа на состојбите во јавниот сектор.

Во продолжение се осврна на резултатите и предизвиците на Државната комисија за спречување на корупцијата, истакнувајќи дека од значителен број мерки предвидени во националната стратегија, само мал дел се реализирани. Ова, според него, укажува на слабости во имплементацијата, и покрај формалното постоење на политики.

Тој наведе дека ДКСК има поднесено десетици иницијативи до Владата и Јавното обвинителство за утврдување одговорност и кривични постапки, како и изработено анализи и препораки за злоупотреба на дискрециони овластувања. Сепак, ефектите од овие активности остануваат ограничени.

Милошевски ја истакна и важноста на системот за следење на политиките за интегритет, кој е применет во голем број институции, општини и правосудни органи. Тој оцени дека овој систем претставува добар основ за унапредување, но дека е потребно дополнително зајакнување на индикаторите и механизмите за мониторинг.

Понатаму се осврна на ризиците во реформите на јавната администрација, особено во делот на вработувањето. Иако новите законски решенија воведуваат транспарентни процедури и дигитализирани тестирања, тој укажа дека критични точки остануваат, особено во фазата на интервју.

Во завршницата, тој го истакна случајот со злоупотреби во Агенцијата за администрација како пример за системски пропусти, нагласувајќи дека ваквите случаи покажуваат долготрајна организирана практика на корупција. Дополнително, го проблематизираше и системот на привремени вработувања и нивната трансформација во трајни работни места без јасни процедури.

Како заклучок, Милошевски предложи низа мерки, меѓу кои укинување на злоупотребливите форми на привремено вработување, зголемување на транспарентноста, дигитализација на процесите и ограничување на дискреционите овластувања. Тој посочи и на потребата од едукација за етика од најрана возраст, нагласувајќи дека само системски пристап може да доведе до реално намалување на корупцијата.

Марија РИСТЕСКА

Извршен директор, Центар за истражување и креирање политики (CRPM) – Скопје

Марија Ристеска, извршен директор на Центарот за истражување и креирање политики (CRPM) во Скопје, започна со благодарност за излагањата на панелистите, истакнувајќи ја потребата од нивно систематско поврзување и заедничко читање во поширока рамка на јавни политики и антикорупциски мерки. Таа го позиционираше својот центар како „think-and-do tank“, кој не само што анализира политики, туку активно учествува и во нивна имплементација.

Ристеска објасни дека CRPM работи долгорочно во областа на владеење на правото, доброто управување и антикорупцијата, со посебен фокус на политики базирани на докази. Таа нагласи дека граѓанскиот сектор често се перципира како надворешен набљудувач, но всушност има улога на партнер во креирањето и спроведувањето на јавни политики.

Таа посочи дека организацијата е дел од платформа за борба против корупција, со специјализација во неформалната економија, непријавената работа и даночната евазија. Во своето излагање направи врска со претходните говорници, особено во делот на дигитализацијата и институционалниот капацитет како алатки за сузбивање на корупцијата.

Како клучен аргумент, Ристеска истакна дека институциите не само што мора да имаат правна рамка и капацитет за спроведување на законот, туку мора да бидат и „пресретливи“ – односно адаптивни, брзи и функционално усогласени со реалните потреби на пазарот и граѓаните. Според неа, институционалната тромост е еден од факторите што ја поттикнуваат неформалната економија и корупцијата.

Таа даде конкретен пример од областа на земјоделството, каде анализите покажуваат дека постои значителен обем на непријавена сезонска работа. Според податоците што ги презентираше, околу 80.000 лица годишно работат непријавено во сезонски ангажмани, додека само мал дел се формално регистрирани преку постоечките законски механизми.

Ристеска објасни дека иако постои законска рамка за сезонска работа, таа во пракса не се користи доволно поради нефлексибилност на процедурите. Како проблеми ги наведе административните бариери, кратките рокови за пријава, како и неусогласеноста со реалната динамика на сезонската работа.

Дополнително, таа укажа дека многу од лицата кои би можеле да бидат формално пријавени се ранливи категории – невработени, корисници на социјална помош или пензионери – кои со формализација на работата би изгубиле дел од постоечките права. Ова создава силен стимул за останување во неформалната економија.

Како структурен проблем го истакна и фактот дека краткотрајните ангажмани не обезбедуваат значаен осигурителен стаж, што дополнително ја намалува мотивацијата за формално пријавување. Таа оцени дека постојниот систем не ги балансира соодветно социјалната заштита и флексибилноста на пазарот на труд.

Во завршниот дел, Ристеска го претстави решението развиено од CRPM – модел за повремени и сезонски работни ангажмани, кој беше усвоен како законско решение и дигитално имплементиран од 1 јануари. Овој модел овозможува брза пријава и одјава на работници, флексибилни ангажмани и пропорционално осигурување.

Таа заклучи дека суштината на антикорупциските политики не е само во зголемување на контролата и казните, туку во враќање на довербата во институциите преку функционални и кориснички ориентирани системи. Според неа, корупцијата се намалува кога институциите создаваат вредност и позитивни стимули за граѓаните да останат во формалниот систем.

Дискусија после втор панел:

Дискусијата по вториот панел се фокусираше на корупцијата како системски и повеќедимензионален проблем, кој не се ограничува само на јавниот, туку значајно е присутен и во приватниот сектор. Беа истакнати податоци за „плата во плик“ и неформална економија, како и растечкиот обем на неформална работа, што укажува дека постојните мерки не даваат доволен ефект.

Учесниците нагласија дека корупцијата не може да се разбере само преку институционални слабости или висина на плати, туку е силно поврзана со општествените норми, вредности и култура. Посебен акцент беше ставен на младите, кај кои истражувањата покажуваат високо ниво на перцепција дека корупцијата е широко распространета и „нормализирана“, што создава чувство на безнадежност и недоверба во системот.

Во дискусијата се отвори прашањето за улогата на образованието и потребата од рана едукација за етика, интегритет и граѓанска одговорност, како и за поголема улога на психолошка и вредносна едукација во училиштата. Истовремено, се нагласи дека само казнените мерки не се доволни, туку треба и стимулирање на позитивно однесување.

Значаен дел од дебатата се однесуваше на недовербата во институциите и ниската стапка на пријавување корупција, поради страв од последици и уверување дека системот не реагира ефективно. Се истакна потребата од зајакнување на заштитата на укажувачите, подобра законска регулатива и поефикасни механизми за истраги и конфискација на нелегално стекнат имот.

Дополнително, беше нагласена важноста од подобра меѓуинституционална соработка, дигитализација и интероперабилност на податочните системи, како и поефикасно следење на имотот на функционерите. Воедно, се укажа дека медиумите и политичките наративи значајно влијаат врз перцепцијата за корупцијата, често повеќе од личното искуство.

Заклучно, дискусијата ја нагласи потребата од комбиниран пристап: институционални реформи, едукативни мерки, културна промена и градење доверба во системот, со цел долгорочно намалување на корупцијата и нејзината нормализација во општеството.